

Den gassiske salmeboken

Foredrag holdt på misjonærkonferansen på Madagaskar, Antsirabe, 1973

AV INGRID AASEN

Under forberedelsen av det jeg skulle si her i dag, er det et ord av Paulus som gang på gang er kommet for meg. Det er ordet i 2. Tim. 1, 14: «Ta vare på den fagre skatt som er deg overgitt.» Skatten som Paulus i dette ordet ber Timoteus ta vare på, er evangeliet. Men er ikke en kirkes salmebok også evangeliet? Den skulle ihvertfall være det, hvilket språk den enn er på. Og for mange er den en virkelig skatt, en kjær og uunnværlig bok. Ivar Holsvik skrev en gang om den slik: «Nest etter Bibelen er salmeboken vår beste oppbyggelsesbok. Den har noe særlig godt å gi i alle aldre og i alle livstilhøve. Den er alles bok. Ingen oppbyggelsesbok gir bedre uttrykk for bibelske tanker og kristelig erfaring enn den. Mange mennesker har sagt meg at de har lettere for å finne seg til rette i salmeboken enn i Bibelen.» (Sitat fra boken: «Salmediktere i våre salmebøker.»)

Ikke bare for den enkelte har salmeboken betydd uendelig mye, men også for kirken og menighetslivet, fra gammelt av og like til våre dager. Den gassisk-lutherske kirke er også betrodd en stor skatt, en arv fra fedrene, i den gassiske salmeboken: «Fihirana Loterana». Den kan se liten og uanseelig ut sammenlignet med vår norske. Antall salmer er under halvparten av hva vi har. Likevel er den med sine mange kjernesalmer er rikdom for vår gassiske Kirke. Og gasserne er glad i den. De bruker den flittig både i kirken og i hjemmene. Men bare et fåtall forstår virkelig hvilken stor skatt de har fått i denne boken. Derfor er de få som er klar over hva de eier i den, oppriktig bekymret over hvor lite folk forstår seg på skatten. Her har vi misjonærer en stor oppgave. Vi skal selv ta vare på salmeskatten og også lære våre gasservenner å ta vare på den. Men på hvilken måte kan dette best gjøres? Først av alt må vi undersøke skatten grundig. Da, og bare da, får vi se hvor fager den er. «En blir ikke

heit for det en ikke veit», heter det. Så langt som råd er, bør både våre gassiske medarbeidere og vi misjonærer lære å kjenne den grundig. Da er det ikke nok å bare kunne salmene og vite hvilke nummer de står på. Vi bør også vite hvordan salmeboken ble til og hvem som ga oss den. Her har jeg fått gode opplysninger hos eldre gassere. Men etterhvert faller disse gamle bort. Og nå er det ikke mange igjen å spørre. Heldigvis er det et par sanginteresserte gamle på Antsirabe som har vært villige til å svare på spørsmålene mine, nemlig de to lærerne Rakotonjanahary og Rabesiaka. Fra Ambato har jeg fått svar pr. brev fra presten Randriamanany, sønn av dikterpresten Andriamampihantona. Og i Fianarantsoa er det presteskolelæreren Razanadrainibe som har vært behjelpelig på mange måter.

Ellers har jeg fått opplysninger gjennom det norske bokverket «Kristen Sang og Musikk». Der fant jeg artikler om salmedikterne Nilsen-Lund og Johs. Johnson, likeså en artikkel om gassisk sang skrevet av prost L. J. Danbolt. Danbolt har også en verdifull artikkel i NOTM, 1947: «Da den madagassisk-lutherske salmesang ble til», og en artikkel i «Dagens» julenummer, 1938: «En misjonskirke får sin salmeskald». Noen sitat er hentet fra boka: «Sønner av solskinnsoya» av Fridtjov Birkeli, som inneholder noen fine skildringer av gassiske salmediktere. Noe stoff er fra en artikkel av Ludvig Munthe: «Teologisk litteratur til den lutherske presteskulen på Madagaskar.» I NOTM, 1972.

Da de første norske misjonærene kom her ut i slutten av 1860-årene, gikk de nokså snart i gang med å skaffe til veie sanger og salmer til gudstjenester og møter. Det eksisterte allerede på den tid en god del kristne sanger i Tananarive og omegn, hvor de engelske hadde arbeidet fra 1818 av (ca. 200 sanger). De fleste var skrevet av gassere som slett ikke kunne kalles salmediktere. Den engelske misjonær og hymnolog Richardson skrev om dem slik: «Vi må tilgi disse våre venner at de neglisjerte både rytme og rim». Melodiene stammet visstnok fra England, men ble etterhvert forandret til det uigjenkjennelige. De var meget populære, og enkelte har overlevet like til våre dager. De kalles for Hira Maintimolaly, dva. *Sot-svarte Sanger*. Martyrsangen er en av dem. De norske misjonærene var ikke fornøyd med disse sangene, hverken hva form eller innhold angikk. Dr. Christian Borchgrevink gikk derfor i gang med å oversette og dikte salmer. Han fikk snart god hjelp av Lars Dahle og flere andre både av misjonærer og innfødte. Disse første salmedikterne var

kritiske og strenge i sine krav. Salmene måtte holde mål både når det gjaldt versemål, rytme og rim. Dessuten la de stor vekt på innholdet. Det ble da også de beste kjernesalmer fra både eldre og nyere tid de oversatte, og selvsagt mange helt igjennom lutherske. Oversettelsene var fra gresk, latin, tysk, engelsk, dansk og norsk.

Den første salmeboken ble trykt i 1874 og hadde 50 salmer. Av disse var 2 fra oldkirken, 4 fra middelalderen, 5 fra reformasjonsårhundret, 18 fra 1600-tallet, 13 fra 1700-tallet, 8 fra 1800-tallet. Av disse 50 første salmene, står 35 i Landstads salmebok. Ellers var det salmer fra Hauges salmebok, fra Ahnfeldts sanger og fra Pilgrims-sange. Denne siste som egentlig heter «Pilgrims-sange på veien til det himmelske Zion», ble meget brukt i Nilsen-Lunds sangerlaug på Ambato. 32 av melodiene der har jeg funnet igjen i den gassiske salmeboken. Denne første madagassisk-lutherske salmebok ble trykt i 1000 eksemplarer. På Universitetsbiblioteket i Oslo finnes et eksemplar av den. Det er L. J. Danbolt som forteller dette i sin artikkel «Da den madagassisk-lutherske salmesang ble til». Han avslutter artikkelen slik: «De 50 salmer fra den første salmeboken har på noen ganske få unntagelser nær beholdt sin plass i luthersk salmesang den dag i dag, og vil synges og elskes så lenge det finnes evangelisk kristendom på Madagaskar.»

Annen utgave av salmeboken kom i 1875 med 85 salmer. Tredje opplag kom i 1878 og hadde 138 salmer. Det var fremdeles mest oversettelser. Bare 5 var originaler. En del reformerte salmer ble også tatt med. Senere er det stadig kommet nye opplag med nye sanger. Nå er det 32 opplag, og antall salmer er $417 + 2$, nemlig jubileumssangen «Jesosy irery ihany» og nasjonalsangen «Ry tanindrazanay malala o». Av disse 419 salmene er 62 reformerte og 10 anglikanske. I parentes bemerket har de reformerte ikke tatt med mer enn 12 av våre salmer i sin salmebok.

Når det gjelder den lutherske solfa-salmeboken (koralbok etter solfasystemet) er den bare kommet ut i 4 opplag. Første opplag kom i 1881 og ble gitt ut av Arne F. Valen. Ludvig Munthe skriver om den i artikkelen «Teologisk litteratur til den lutherske presteskulen på Madagaskar». «Dette var første utgåva av solfaboka til salmeboka. Styraren på presteskulen S. E. Jørgensen seier at denne boka vart til stor hjelp i undervisinga. Boka har 138 nummer pluss noter til diverse amen i høgmesseliturgen. Dessuten er det 12 ekstrasider i boka med gjennomgåing av solfasystemet. Boka er ei uvanleg fin trykksak, trykt på *Ambatovinaky av Den Norske Mission.*»

Annet opplag av solfaboken kom i 1903. Disse gamle musikkinteresserte som jeg har hatt kontakt med i det siste, snakker ofte om den og mener den er bedre enn de to senere opplagene. De er særlig lei over at en del av mollsangene er skiftet ut med lettere melodier. De er klar over at halvtonene er vanskelige for mange gassere, men ikke for alle. Både blant Betsileo og Bara er det mange som gjerne synger i moll og klarer det fint.

Blant misjonær-salmedikterne har dr. Borchgrevink vært den mest produktive. Han har hele 49 salmer i salmeboken. Over halvparten er oversettelser. Etter han kommer Dahle med 31 salmer. Han har også mange oversettelser. Så har vi Johnson med 27 salmer. Han har flere originale enn oversettelser. Og hvis han oversatte, ville han helst oversette etter originalspråket. Fru Parrot ba ham en gang å oversette «Når all min gjerning på jorden er endt». Da svarte han: «Skaff meg originalen først!» Den fikk han, og så kom Charles Gabriels mest kjente sang i gassisk drakt (nr. 106). En av Johnsons mest brukte salmer «Ry Tompoô, ny tany maina no itoe-rako» er oversatt direkte fra den franske «Seigneur du sein de la poussière, mon âme crie à toi». Det sies at Johnsons salmer er ekstra godt likt av gasserne og at det neppe er en søndag uten at en eller flere blir sunget. Dette stemmer også med min erfaring.

Videre har Meeg 22 vakre salmer. Så har Valborg Andersen 23 salmer. De fleste hennes er originaler. De er meget populære blant gasserne. De fleste av melodiene hun valgte for sine salmer er kvikke og iørefallende. Hun hadde sikkert barna og ungdommen i tankene. Så har vi Eilertsen med 20 salmer og Nilssen-Lund med 19. Nilssen-Lunds salmer står i særklasse. De er alle som en originaler, og ved de mange revisjoner av salmeboken er det ikke gjort noen forandring med dem. De er suverene. Han har selv satt melodier til mange av dem, noe som gjør dem enda mere verdifulle.

Av salmediktere fra nyere tid har vi Ole Strand. Han har 9 fine salmer. De fleste er oversettelser. Som de fleste norske misjonær-salmedikterne satset han på høytidene. Hør bare: Advent — «Gjør døren høy», Jul — «Deilig er jorden», Påske — «O, salige stund», Pinse — «Sannhetstolk og taler». Så har vi Thorvald Foss med 1 salme: «Kristus vår hovding». 3 amerikanske misjonærer har også gitt sitt verdifulle bidrag til salmeboken: Torvik med 10 salmer, Cartford med 3 og fru Emily Helland med sin vakre konfirmasjonssalme. 2 norske misjonærkoner har også sitt navn i salmeboken, nemlig fruene Anna Thunem med 4 salmer og fru Dagny Johnson med 2. Alt i

alt er det 24 norske og 3 amerikanske misjonærer som har diktet eller oversatt salmer til *Fihiraña Lotherana*. Videre er det 8 engelske og 1 fransk. Denne franske er G. Mondain, som alltid var de norske misjonærenes gode venn. Han skrev bønnesalmen «Mba omeo ahy». (nr. 301)

Som allerede nevnt la de norske salmedikterne an på å skaffe salmer til kirkens høytider og til de forskjellige kirkelige handlinger. De aller første som ble diktet var julesangene «Her kommer dine arme små», «Et barn er født i Betlehem», «I denne søte juletid». De fleste advent- jule- påske- pinse-salmer er av norske misjonærer, og de fleste er oversettelser. Dette virker hjemlig, kjært og kjent for oss norske, men det ser også ut for at gasserne er glad i dem og regner dem som sine.

Den salmedikter som har flest salmer oversatt til gassisk er Brorson — hele 20 stykker. Dernest Kingo med 10, Grundtvig med 7. Johan N. Brun og Luther har begge 5, og Lina Sandell og Landstad har 4 hver. Ellers er det over 90 salmediktere fra forskjellige land hvis salmer er oversatt til gassisk.

Det hendte at to misjonærer oversatte samme salmen. Om det skriver Danbolt i sin artikkel: «Både Dahle og Stueland ga seg i kast med den oppgave å overføre «O Herre Krist deg til oss vend» til madagassisk. Resultatene ble meget gode, men tillike meget forskjellige. Begge ble tatt inn i Fihirana og synges den dag i dag. Folk aner ikke at det er «samme» salme.» (nr. 2 og 4) — — — Vi har også to utgaver av «Hvor salig er den lille flokk», nemlig nr. 25, oversatt av Dahle, og nr. 283, oversatt av Meeg. Det har også forundret meg at Borchgrevinks julesang «Tany Betlehema fahiny», nr. 61, nesten har sin dobbeltgjenger i den reformerte salmeboken. Ordene er litt forskjellige, men innhold og rytme er det samme. Noe forfatternavn finnes ikke i den reformerte boken, bare at den er anglikansk.

Om noen år vil vi igjen få Fihirana i nytt opplag. Men da kommer den ikke alene. Den skal slås sammen med den Reformerte Salmeboken. Men selvom det nå blir felles sangbok, må vi håpe at nye lutherske salmer kan få plass der.

De gassiske salmediktere i vår nuværende salmebok er relativt få, bare 29, og derav er de 10 reformerte. Av disse kjenner jeg bare 3 som enda lever. Det er presten Razafimandimby i Fianarantsoa. Han har 2 barnesanger. Så er det Philip Rajohanesa på Fandriana. Det er fin poesi i hans 5 salmer. Den tredje er Rakotonjanahary, lærer og organist på Antsirabe. Han har 3 salmer, og den ene har han

også satt melodi til. Det er en bryllupssalme. Han har også en dåps-salme. Jeg spurte ham om det var i anledning hans egne barn at han hadde diktet dem. Men det var det ikke. Han syntes det var for få slike sanger og lite å velge mellom. Derfor diktet han dem.

Den gassiske salmedikteren som kanskje skiller seg mest ut fra de andre, er presten Johanesa fra Ambato. Egentlig var han fra Fihasinana, men fikk sin utdannelse og senere hen også sitt arbeid på Ambato. Han tilhørte Nilsen-Lunds sanger-laug hvor de både diktet, oversatte og komponerte. 4 av disse ble salmediktere, og sammen med Nilsen-Lund har de 53 salmer i salmeboken. Blant disse 4 var det Johanesa som raget høyest, ja han overgikk til og med sin læremester Nilsen-Lund, sier L.J. Danbolt. For mange år siden skrev Danbolt en artikkel i «Dagen» om denne dikterpresten. Han hadde et spesielt navn på hver av Johannesas salmer. Slik skriver han bl.a. i denne artikkelen:

«Av Johanésas salmer, er der i den nåværende salmebok opptatt 7. Et par ord om disse salmer vil kunne gi et inntrykk av hvor allsidig denne salmeskald var. Det er nemlig en lovprisningssalme, en bots-salme, en nadverdsalme, en vitnesbyrdssalme, en anfektelsessalme, en bønnesalme om hjelp til å være våken og beredt, og en ungdomssalme med takk og fryd for vekkelens vidunderlige tid.

Lovprisningssalmen (nr. 164) begynner mektig med ordene: Pris Gud, alle fire verdenshjørner! For han har forbarmet seg og sendt sin sønn for å løskjøpe seg et eiendomsfolk. Vers 2 minner meget om Peter Dass' mektigste naturvers: Alle ting på jord, det store hav, de store fjell, dalene med gress og trær, fugl og stein og tåke og blomster og den hele himlens hvelving — alt sammen priser skape- ren uten stans! I tredje vers appellerer sjelesørgeren til sin menighet: Så må også det forløste Guds folk stå opp og prise Gud!

Botssalmen (nr. 221) er holdt i jeg-form. Det er den enkelte synder som kommer til sin Far og bekjenner sin synd og ber om nåde. Også her har salmedikteren grepet det an så aktuelt riktig, salmen er skrevet av en sjelesørger. Gasserne er ellers så kollektivt innstillet, det er vi og oss og vårt alt sammen, både synden og boten. Derfor innrømmer de så lett at «vi alle» er syndere, prest og misjonær iberegnet, der er likesom en trøst i at det er like galt med oss alle sammen. I denne botssalme derimot ledes den enkelte til å stille seg frem for den allvitende Guds ansikt i bønn og bot. Av innholdet kan den minne en del om Landstads: «Jeg står for Gud som allting vet».

Nadverdsalmen (nr. 134) er en innbydelse til å komme til alters, idet det gjøres oppmerksom på (i vers 2) at innbydelsen kun gjelder de bekjennende og personlige kristne. Salmen brukes foran nadverdhandlingen.

Vitnesbyrdsalmen (nr. 266) er meget anslående, og det er mange hedninger som er grepet gjennom den. «Jesus er mitt liv! Jesus er min borg! Jeg var i døden, men han ga meg livet! Og selv om jeg er fattig her nede, så har jeg Jesus! Og han er meg nok.» (v. 2)

Salmen slutter med en inderlig bønn om å bli bevart i det ubrutte samfund med Jesus. (v. 3)

Anfektelsessalmen (nr. 306) er en kjempende bønn om hjelp i nøden. De ytre og indre vanskeligheter er store, vannet er dypt og bunnen glatt, bølgene bruser og Guds-barnet vil synke i dypet, men Jesus er min sterke Frelser. Derfor kommer omkvedet så tillitsfullt igjen i alle fem vers: Herre, la det bli lyst i min sjel, bevar mitt hjerte og mitt liv!

Bønnesalmen om hjelp til å være våken og beredt (nr. 305) er en gripende salme som minner oss sterkt om at vi er kun som en blomst der visner. Det gjelder å våke og be at ikke døden skal komme uforvarende. Merkelig at salmedikteren selv skulle få slik hastig og uventet død. Godt å vite at han ved Guds hjelp var våken og beredt.

Ungdomssalmen (nr. 276) går på en lett og feiende engelsk melodi, og er kanskje mere en sang enn en salme. Men slik en fryd og jubel som der er i den sangen! Det er vekkelsens morgen som bryter frem, morgenduggen faller på de tørre marker, det tørstige får vann, det inntørkede liv. Hedningene føres over fra døden til saligheten, det avsvidde land blir til et paradisi!

Det er ikke lett å avgjøre hvilken salmedikter som er størst. Salmetonen kan ikke legges på vekten. Vi som synger salmene er også forskjellige. Noen gripes av en salme, andre av en annen. Allikevel tror jeg det må kunne gå an å betegne Johanesa som den største av våre gassiske salmediktere. Misjonsprest John Stene har i sin avhandling om «Salmer og sange i våre madagassiske menigheter» (1921) antydnet det, og jeg for min del er kommet til samme resultat.

Det er stort å tenke på at Gud har gitt den unge hedningekristne madagassiske menighet en så rik og beåndet nasjonal og samtidig evangelisk salmetone. Her står vi ikke overfor efterligninger efter misjonærene, selv om Johanesa har lært meget av Nilsen-Lund. Her står vi ikke overfor salmeimport fra Europa. Nei — her har

Guds ånd rørt ved den gassiske menighets tunge.» Så langt Danbolt.

Den kjente Ambato-presten Andriamampihantona, som vi hørte også var elev av Nilsen-Lund, har gitt oss mange fine salmer. Birke-li skriver om dem i sin bok: «Sønner av Solskinnsøya» slik: «Av de salmer han skrev har 7 overlevd alle revisjoner. Og det er ikke så rart om han i disse særlig kretser om døden og det evige liv og befrielse fare. Selv om han var en glad kristen med stor sans for humor, ble han også hardt prøvet i familielivet. Gjennom årene måtte han følge to hustruer og flere barn til graven. Alt dette var med å stemte strengene på hans harpe.

Den som kanskje er mest populær av disse salmer er en som taler om fuglenes frihet i skogen (nr. 274). Han overfører dette på seg selv som opplever mange farer og fiender. Men Jesus er hans verge. Selv om det er mange som vil ramme ham, gjør det intet, for Gud omgir ham.

Det har vært vanlig å tro at han skrev denne sangen mens han satt i fengsel og så den frie fugls lek gjennom en sprekk. Men pastor Stefanoela Ramaka sa det forholdt seg ikke så. Den sangen ble til før han hadde opplevd noe av alt det som siden i livet forsøkte å tyne ham og ødelegge ham. Det var som en profetisk visjon ble til for å trøste ham når han siden virkelig hadde bruk for å styrke seg i troen på sin herre og redningsmann.

Flere av de andre salmene er øyensynlig skrevet da han mistet sine kjære i en tidlig død (nr. 153 og 291). Men evighetshåpet og trøsten fra Gud slår igjennom. Den ene av disse maler den store hvite flokk som svinger palmegrener fordi de er rensset i lammets blod (nr. 370 — overs. av Brorsons «Kven er den store skaren der med palm i hand?») Kunne han litt norsk eller har Nilsen-Lund hjulpet ham?)

En annen sang er enkel trøst om forlatelse hos synderes venn. (nr. 206) Og en som synges flittig er om ikke å falle fra, men samles i Kristus (nr. 363).

Den som imidlertid kanskje er sunget flittigst, er en fin sang om kallet fra Jesus til alle som er bedrøvet. Kallet til å komme til ham som alene gir fred og nytt liv. Denne synges nesten på alle møter og gudstjenester, og passer godt siden det siste verset også er et inderlig bønnevers, en bekjennelse til Kristus. Så passer melodien også godt til det stillfarende kallet og den stillfarende bønningen (nr. 187).

Alle salmene hans gir inntrykk av en som takker Gud for alle

hans førelser i onde og gode dager, fordi han så at alt tjente til å oppdra ham for det evige liv.» Så langt Birkeli. Han skriver ellers mye interessant fra Andriamampihantonas livshistorie, også om den gang han ble kastet i fengsel. Det var jo der mange trodde at han hadde diktet den vakre salmen om fuglen, noe som Ramaka igjen benektet.

Jeg har også flere ganger hørt denne salmens historie, og jeg vil prøve å gjengi den slik som jeg har hørt den av Andriamampihantonas nære slekt og venner. Etter hva de forteller, ble den til borte på viddene mellom Ambato og Ambositra, ikke så langt fra Ivato. Et vakkert vannfall kaster seg ut over en glatt fjellvegg. Rundt om kring er det tapiaskog. Det var i slutten av forrige århundre det hendte, nærmere bestemt 1897. Madagaskar var blitt okkupert av Frankrike, og katolikkene her ute mente at Madagaskar nå måtte bli et katolsk land likesom Frankrike. De gikk rett og slett til forfølgelse av protestantene. Særlig ille var det på Ambato, og den som allermest fikk føle det på kroppen, var stasjonspresten Andriamampihantona. Han ble beskyldt for å bestikke elever på de katolske skolene for å få dem til å flytte over til protestantene. Dessuten skulle han ha tatt med en flokk menn ut til en by på landet og opphisset folk der. Det første var nå slett ikke sant. Og det andre gjaldt et sørgebeseøk, der han hadde vært sammen med en del av menigheten. Han ble anmeldt, og det av selveste guvernøren på Ambato, som var katolikk. Anmeldelsen gikk til provinssjefen i Ambositra, og Andriamampihantona måtte da reise dit for å møte i retten. Det var underveis til Ambositra at han passerte dette vakre stedet med skog og fjell og vannfall. Faliarivo heter det. Det var i juni måned. Som han gikk på stien mellom trærne og hørte fuglene synge, — det var enda ikke bilveg — ble han fylt av glede og trygghet. Og så ble denne sangen til, om fuglen som midt i alle farer var under sin Skapers beskyttelse, — om fjellet som sto der stødig og urokkelig og den lune skogen, som for ham ble bildet på Jesus, hans beste og tryggeste tilfluktssted.

Han fikk også oppleve det han skrev om. Da retten falt i Ambositra, ble han helt frikjent for første punkt i tiltalen. Og når det gjaldt det andre punkt, måtte han betale en liten pengebot. Loven om at mange menn ikke måtte oppholde seg samtidig i privathus ble overholdt veldig strengt den gangen, så han fant det sikkert bare rimelig å måtte betale litt for sin uforsiktighet.

Men dermed var ikke historien slutt. Bare noen måneder etter —

i september — fikk han atter innkallelse til provinssjefen i Ambositra, — uten noen forklaring. Og han måtte ta samme turen opp igjen. Han hadde da med seg presten Stefanoela Ramaka til reisefølge. Begge var svært spent på hva som kunne vente dem i Ambositra. At de var noe bekymret og engstelige kan vi vel forstå. Men de visste hvor hjelpen var å finne. Og jeg kan gjette meg til at de tok en hvilepause i den vakre Faliarivo-skogen der ved vannfallet og sang sammen salmen som ble undfanget der på forrige tur.

Da de to vandringsmennene endelig nådde fram til Ambositra, og gikk inn på provinssjefens kontor, fikk de sikkert den største overraskelsen de noen gang hadde hatt. Grunnen til innkallelsen var at provinssjefen ville utnevne Andriamampihantona til Gouverneur Principal! Han ba tynt om å få slippe, da han ingen utdanning hadde til den stillingen. «Jeg er bare prest», sa han. «Det er nettopp ditt prestesinn jeg vil du skal vise i din tjeneste for staten», svarte provinssjefen. Men Andriamampihantona våget ikke å si ja. Det var først da misjonæren ba ham se på dette som et kall fra Gud at han lot seg overtale til å ta imot utnevnelsen. Han flyttet så til Ambositra og var guvernør der i flere år. Guvernøren på Ambato, som tidligere hadde anmeldt ham, kom nå under hans myndighet, og han gikk i stadig angst for at Andriamampihantona skulle hevne seg på ham. Men hevnen kom aldri. Så en dag gikk han like til guvernørpresten, tok ham i hånden og sa: «Nå forstår jeg at du i sannhet er en Guds tjener».

Men selvom Andriamampihantona nøt både stor ære og tillit i guvernørstillingen, var han ikke rolig med å bli i den. Det var derfor en gledens dag da han ble løst fra sin tjeneste i staten og kunne vende hjem til prestegjernen på Ambato. Da kunne han enn mere vitne om Guds hjelp i alle vanskeligheter. Både med sin forkynnelse og sitt liv vitnet han. Og dette hans sterke trosvitnesbyrd lever videre i hans salmer.

De to dikterprestene Eliasy Rainimilavonjy og Stefanoela Ramaka, som allerede nevnt også var Nilsen-Lunds «sønner», og samtidig med Johanesa og Andriamampihantona, — har det til felles at de først gjorde mange års prestetjeneste henholdsvis på Ambato og Midongy Vest, for til sist å avslutte sitt virke som lærere ved presteskolen Ivory. Og de har begge 8 salmer hver i den gassiske salmeboken. Disse salmene er som Ambato-salmene forøvrig av våre beste i salmeboken. Med sitt enkle og aktuelle innhold er de kjent og elsket av barn som voksne.

Presteskolen på Ivory har fostret enda en stor salmedikter. Det er Rajaobelona. «Kirkefaderen på Ivory», kaller Birkeli ham i sin bok «Sønner av Solskinnsøya». Etter å ha skrevet om ham som prest, lærer og forkynner gjennom 40 år på presteskolen, har han også et avsnitt om ham som salmedikter. Det lyder slik:

«Men enda et arbeidsområde må nevnes spesielt: hans arbeid som salmedikter og med salmeboken. Han var så å si permanent med i alt revisjonsarbeid av denne hele sitt liv, hadde en finger med i finpussingen av nesten alle numrene. Hans styrke var ikke bare en sikker stil. Han var også stadig oppmerksom på at salmen måtte ha et sentralt, kristent innhold. På dette punktet var han meget streng.

Han har tatt sikte på bestemte situasjoner, der man manglet gode salmer. Og han har gjort utmerket arbeid med sin fine slepne stil og sitt ønske om å tjene Gud og sin kirke også på denne måte. De er faktisk alle syv innholdsmessig på samme høye nivå som den som ble oversatt til norsk. (Send ut, o Jesus kjære —)

Han har en inngangssalme som omfatter Ordet som skal forkynnes, de forsamlede, enten de er mange eller få, enten de har kalde eller harde hjerter, og forkynneren, at han må få et åpent hjerte og en åpen munn for å forkynne Guds vilje. Her er det ikke bare ord som rimer, men en fylde av rike, konkrete tanker (nr. 10).

Så har han en trossalme hvor ikke en eneste setning er overflødig, og der han opphøyer Kristus for alt det han er for troen (nr. 244). Deretter kommer hans lødige misjonssalme, som vi alle kjenner (nr. 361). Og så har han en salme om himmellengsel, med bønn om å bli bevart under vandringen her nede. Med en lettsyngelig melodi, er nok denne en av de mest sungne salmer på Madagaskar (nr. 269 — oversettelse). Dernest har han en salme som muligens er inspirert av «Gud skal allting lage», men heller ikke mer, for den synes å ha en helt selvstendig utforming. L. J. Danbolt sier om denne at den «står uten tvil over den norske» (nr. 239).

Sammen med misjonærene Meeg og Johnson har han ansvaret for oversettelsen av «Ånd fra himlen» (nr. 13). Han har også følt trang til å skrive en salme om den kristne kjærlighet. Men igjen har han undgått luftige ord og fått frem uhyre konkret hva kjærligheten skal bety i den enkeltes liv, så konkret at den blir som sjelesorg (nr. 258). Endelig har han, sammen med to andre gassere (Andriamampihantona og Ramala), ansvaret for en farvelsalme, men vel å merke et farvel til synden og til den gudfiendtlige verden, og et vel

møtt på den rette vegen hjem (nr. 319). Disse Rajaobelonas lødige salmer vil sikkert synges så lenge det er en kirke på Madagaskar. Han trekker menigheten med seg opp til en fin salmestil med et gedigent innhold. Hans ånd har i virkeligheten vært med å prege nesten hele salmeboken.»

Dette samme kan nesten sies om enda en gassisk salmedikter. Det er Hans Rabeony, dr. Borchgrevinks pleiesønn. På nært hold hadde han fulgt sin pleiefars store og iherdige arbeid med salmediktning og oversettelser, og det var naturlig at han også ble interessert i dette. Når da evner og anlegg gikk i samme retning, måtte det bli gode salmer fra hans hånd. Hans første medarbeider i prestetjenesten ble ham også til stor inspirasjon på dette området. Birkeli skriver så vakkert om dette i «Sønner av Solskinnsøya»:

«Hans Rabeony ble ordinert til prest av Lars Dahle i 1887. Og så ble han sendt til Vangaindrano langt ned på østkysten i et vidunderlig eviggrønt paradis. Her opplevde han den store glede at en av hans kjære venner fra Misjonsskolen i Stavanger, Ole Eilertsen, sto og tok imot ham. Her skulle de to få den glede å arbeide sammen. De skulle forkynne evangeliet sammen, de skulle være med og danne nye menigheter, de skulle bygge Guds kirke i denne ville delen av Madagaskar.

Rabeony fortalte siden at det hadde vært et perfekt samarbeid med Eilertsen. De sto til hverandre, de likte hverandre rent menneskelig, og de nøt begge landet med de våte sølvbåndene ned igjennom skogen, som var full av vidunderlige palmer. De var poeter begge to, og derfor brukte de mange kvelder til sammen å skrive kristne, gassiske salmer. Eilertsen hadde den dype kristne inspirasjon. Rabeony pusset på språket så det ble elegant, klart og enkelt gassisk. Ja, Rabeony skrev selv noen salmer som siden er blitt tatt med i den gassiske salmebok for å bli der.

Men disse lykkelige dagene varte dessverre ikke så lenge. Eilertsen brente ut så alfor fort og fikk en tidlig grav.» (Bare 6 år her ute. Likevel rakk han å dikte 20 salmer.)

Fra Vangaindrano ble Rabeony flyttet til skogstasjonen Ambohimananga og derfra igjen til Tananarive. Der i hovedstaden var han vokst opp, og der fikk han sin lengste tid i den gassisk lutherske kirkes tjeneste. Rabeony har 5 salmer i salmeboken, 4 originaler og 1 oversettelse. Men han var ikke bare salmedikter. Han var også et av de dyktigste medlemmene i salmebokkomiteen. Her skriver Birkeli i samme ovennevnte bok:

«Like siden 1890 hadde man hatt årsmøter der ledende gassere drøftet alle viktige saker av åndelig og praktisk art. Noen av dem hadde også syslet med kirkebøkene sammen med en del misjonærer. Salmeboken var for eksempel blitt til ved hjelp av viktige bidrag fra både hvite og brune. Men nå trengte den en grundig revisjon og utvidelse. Her ble nedsatt en komite som skulle ta seg av den. De beste norske misjonærer på området var med. Og av gasserne var det en selvfølge at Rabeony måtte knyttes til dette arbeidet. Han hadde nemlig åpenbart fin språksans. Det religiøse gassiske språk hadde han en egen forståelse av. Når han begynte å arbeide med de liturgiske bøkene, forsto de hvilken sikker språkbehandling man hadde å gjøre med. Og når han bearbeidet salmeteksten, fant han frem til en ledig form. Han har sin andel i at et forbausende stort antall gassiske salmer fikk et innhold og en form som gjør at den gassisk lutherske salmeboken raker meget høyt.»

Til sist må nevnes Rastefana Rabehirahina, min første lærer i gassisk språk. Også han har fått sitt kapitel i Birkelis «Profilen». Visstnok har han bare 3 salmer i salmeboken, men de fortjener i fullt monn den gode omtalen Birkeli gir dem. Og slik skriver han om «Rastefana — de fattiges venn — en helt i pesten»:

«I mange år hadde en gammel adelsmann vært en god og kjærlig prest på Betafo. Men nå skulle han slutte. Siden Betafo var den eldste og mest tradisjonsrike lutherske menighet i hele landet, skulle ikke hvem som helst bli prest der. Man begynte å se seg om etter en virkelig betydelig mann som kunne bære arven videre, en som hadde alles tillit og kjærlighet. Men før man riktig fikk sukk for seg, hadde menigheten valgt Rastefana. Og ham ble det. Noen rystet på hodet og sa at det var ikke som i gamle dager. Men der var faktisk ingen bedre å få akkurat da.

At denne livsnære mannen viste seg å være salmedikter, overrasket mange. Men det er typisk for ham at de tre salmene som han har fått antatt i salmeboken, handler om noe så konkret som høsttakkefesten, ekteskapet og døden. Han viste seg å ha både en poetisk form, et elegant språkbruk og ekte kristne tanker. De to salmene er blitt allemanns eie, fordi det alltid er folk som vil gifte seg (nr. 140), og fordi det hvert år overalt holdes høsttakkefest (nr. 389). Etter hvert er Rastefana blitt kirkens sanger ved disse anledninger.

Men det er kanskje i den merkelige salmen om døden at han når høyest (nr. 373). Den er vel egentlig ment som en oversettelse av en fransk salme: «Non! ce n'est pas mourir, que d'aller vers son Dieu».

Men det er blitt et selvstendig gassisk dikt, som til fulle viser at han i høy grad har hatt sans for de franske ords valør. Med en sjelden forståelse for rytme, og et skjønt språk med meislet bokstavrim, forkynder han her at de som samles hos Gud etter striden her nede, de er ikke døde. De er bare gått hjem. Alle de som har skiftet bopel fra jorden til himmelen, de er ikke døde, de har bare forlatt dette som stadig smuldrer hen og går i stykker. De som har fått kronen som aldri vil forgå, de er ikke døde, men de har mottatt det som de håpet på. Alle de små lam som fulgte mesteren, de er ikke døde, de har bare fått en god slutt på en del av livet. De som er gått direkte hjem til Gud, de er ikke døde, men de har seiret over døden. Han har også fått frem en sterk, seierrik tone og en glad tillit som forplanter seg til selve rytmen i diktet. Salmen er så vidunderlig enkel at en fristes til å si at Rastefanas oversettelse er bedre enn den franske originalen. Melodien den synges til, er altfor europeisk, derfor synges den kanskje ikke så lett og ofte som den burde. Men jeg er ikke i tvil om at denne salmen er en av de poetiske perlene i den gassisk lutherske salmebok. Så bodde det nok likevel mer i denne mannen enn folk flest hadde greie på.» Rastefana døde av pest. Hans frimodighet i døden understreket på en forunderlig måte det han hadde skrevet om i salmen.

Omtrent på samme tiden døde pastor Ramarosandratana, lærer på presteskolen Ivory, av pest. Også han har et par salmer i salmeboken (2 originaler + 1 oversettelse). Han var sønn av general Radafy som kom med en hæravdeling og reddet livet til en stor flokk norske som var omringet i det gamle stasjonshuset på Antsirabe under opprøret i slutten av 1800-tallet. Foruten å være presteskolelærer var han redaktør for kirkebladet «Ny Mpamangy». Birkeli sier om ham «at han var en fin og hensynsfull ungdommens oppdrager. Han tenkte så mange skjønne tanker at man kunne tro han var kristen i tiende generasjon.»

En av Ramarosandratanas kolleger på presteskolen, Johanesa Rakotovao, har gitt oss en misjonssalme med sterk appell om å legge ut på dypet (nr. 366). Den blir mye sunget ved ofringer i kirken. Johanesa Rakotovao fikk et langt liv i tjenesten, både som lærer og prest. I 1966 ble han valgt til president for Nord-synoden, men allerede samme år ble han kalt til en enda høyere tjeneste.

Når det gjelder melodiene i den gassiske salmeboken, skriver de fleste seg fra Europa og en del fra Amerika. Det er tyske, østerrikske, greske, spanske, engelske, skotske, franske, sicilianske, danske,

svenske og norske melodier. Og de stammer fra alle kirketider, helt fra 400-tallet og 800-tallet og nesten fra hvert århundre fra 1300-tallet og oppover.

Når vi så ser etter i Solfaboken om hvem som har komponert de forskjellige melodiene, finner vi mange av klassikerne: Mendelssohn, Haydn, Händel, Hassler, Mozart, Bortniansky m.m.fl. Vi har også de kjente vekkelses-sang-komponistene: Sankey, Charles Gabriel, Bliss, Mc Granahan, Lowry, Ahnfeldt m.fl. Dernest har vi vår egen Lindeman med ikke mindre enn 19 melodier. De fleste av disse sistnevnte faller i gassernes smak, og det har ofte gledet meg å legge merke til. Disse 19 Lindemans melodier er av våre vakreste norske koraler.

Også blant misjonærene har det vært komponister, men svært få. Det er først og fremst Nilsen-Lund, som sikkert har flere melodier i salmeboken enn noen vet om. Jeg hørte av hans elever på Ambato at han ofte laget melodier, men beskjeden som han var, ville han aldri sette navn under dem. Vi har ihvertfall en som er signert med hans navn: nr. 284, «Jesoy ô, mba hasoavinao». Det er Johnsons oversettelse av «I Jesu navn skal all vår gjerning skje». Rytmen er som på norsk og kunne derfor gjerne synges på vår melodi. Men Nilsen-Lund fant den sikkert for vanskelig for gasserne og laget derfor en som kunne passe bedre. Ellers er mange av hans salmer uten komponistnavn. Noen av melodiene til sangene hans, har jeg som tidligere nevnt, funnet i «Pilgrims sange». Men mange av dem har det aldri lyktes meg å finne noe sted. Derfor har jeg gjettet meg til at ihvertfall en del av dem må være Nilsen-Lunds egne komposisjoner. De er bygget opp på samme enkle måten og skiller seg tydelig ut fra andre salmer. Razanadrainibe er enig med meg, og han har plukket ut en del som han er nokså sikker på må være Nilsen-Lunds. Det er følgende: «Indro ny fitiavana nijaly» (nr. 76), «Andriananahary ô» (nr. 157), «Ny perla madio» (nr. 188,) «Ny ony tsy miato» (nr. 249), «Ny androm-pahasoavana»(nr. 272), «Ity fonenana ity» (nr. 336).

I senere dager har vi hatt 2 salme-komponister blant misjonærene. Det er Hans Buvarp og Gordon Ruud. Og underlig er det å tenke på at begge i relativt ung alder skulle tas fra oss. Buvarp har 3 melodier i salmeboken, og Ruud har 8. Jeg tror at mange av oss norske var glad da Buvarp komponerte en ny melodi til Valborg Andersens «Nanatona Anao» (nr. 265), som før ble sunget på Ole Bulls «På solen jeg ser». Men her er ikke gasserne enig med oss. De

beklager dypt at de ikke lenger får synge «På solen jeg ser»! Den får ikke en gang være med som b-melodi, men er helt strøket. Mange synger den likevel. Nylig hørte vi den endog i det langt borte liggende Ampasinambo. De sang den også merkelig riktig!

Av gassiske salmekomponister har vi heller få, men disse få har gitt oss en del fine melodier. Også her er det sangerlauget fra Ambato som dominerer. Først må nevnes Rasetas med 2 vakre salmelodier. Det er «Sambatra ny sofiko», og «Be ny mampahory», diktet av henholdsvis Nilsen-Lund og Andriamampihantona. Rasetas halvbror, læreren Rabesiaka på Antsirabe, har fortalt meg litt om ham. Han var hverken prest eller lærer, og undtatt folkeskolen hadde han ikke utdanning i det hele tatt. Grunnen var at hans to eldre brødre, som begge hadde fått god utdanning, skeiet ut og ble til stor skuffelse for faren. Denne yngre broren måtte da bli hjemme på Ambato. Han drev med jordbruk og fiskeoppdrett for å livberge seg og sin store familie. Men om han ikke fikk komme seg ut på skole, fikk han til gjengjeld være elev på Nilsen-Lunds musikk-skole. Der lærte han både å spille orgel, fiolin, gitar og horninstrumenter. Der fikk han også inspirasjon til å lage melodier, og to av dem har vi altså i salmeboken.

Den av Rasetas sanger som blir oftest sunget er «Sambatra ny sofiko», (nr. 27). Den er riktignok bare b-melodi, men blir likevel mere brukt enn Lindemans a-melodi «Sørg, o kjære Fader du». Sist vi var i Norge viste jeg denne melodien til musiker-presten Ihlen-Nistad. Han fikk også noten av meg og spilte den med stor begeistring. Den kunne godt ha forsvart sin plass i den norske koralboken, mente han. Hans andre melodi «Be ny mampahory» (nr. 291) blir dessverre altfor sjelden sunget. Den er kanskje noe vanskelig for de fleste, men har en først hatt bryet med å lære den, får en mye igjen. Den er betagende vakker.

Ambato-dikterpresten Stefanoela Ramaka var også komponist. Likesom sin læremester, Nilsen-Lund, satte han melodier til sine egne salmer. En av dem skiller seg helt ut fra andre gassiske komposisjoner. Det er «Ao ny andro lehibe» (nr. 354). I følge Razanadrainibe er den original og virkelig gassisk. De andre gassiske melodiforfatterne derimot har pyntet seg med lånte fjær fra utenlandske salmer og sanger. Men Ramaka var seg selv helt og fullt. Ramaka ble aldri noen flink orgel-spiller. Derfor ble han ikke fristet til å låne harmoniseringer utenfra. Men han var flink til å spille på valiha, fortelles det (et nasjonalt instrument). Litt noter måtte han likevel

kunne, for jeg husker han fortalte meg om den gangen han fant Plaestrinas melodi som inspirerte ham til å dikte salmen «Aizan'ny lanitra hiana?» (nr. 195). Selve melodien der munner jo ut i et spørsmål og svarer derfor godt til innholdet i salmen.

På Nilsen-Lunds musikk-skole var det også elever utenfra. En av dem, Ralison, har komponert en fin pasjonssalme: «Tsinjovy ilay havoana» (nr. 75). Ordene er skrevet av Borchgrevink. Ralison ble senere organist på Antsirabe i mange år like til Rakotonjanahary overtok. Rakotonjanahary har også en av sine komposisjoner i salmeboken. Det er melodien til brullupssalmen han selv diktet (nr. 138).

Denne samme Rakotonjanahary holdt for en tid tilbake et par foredrag i R.F.F. (Radio Evangeliets Røst) om luthersk salmesang. Da nevnte han blant annet forskjellig kritikk han hadde hørt angående Fihirana Loterana. Salmene der var søvndyssende, ble det sagt, de passet ikke for et gassisk øre. Heller ikke var de poetiske nok, og en del av innholdet var det umulig å være enig i. Han hadde svar på alle disse innvendinger. Hvis folk sovnet på grunn av de lutherske melodiene, var det fordi de var trøtte fra før. Det var ikke melodiens skyld. Når det gjaldt det gassiske øre, så er ikke mennesker bare øre, men de har munn, nese, øyne, hjerte, sjel og ånd. En ulykke ville det være om øret skulle være herre over alt det andre og at vi bare skulle like det som øret likte. Heldigvis begynner vi gasserne å forstå storheten og verdien av de gamle klassikeres salmer rundt om fra hele verden, og som vi også har fått i vår salmebok, sier han. Når det gjelder poesien i salmene, har han mange eksempler på at den finnes. Men en salme skal ikke bare være poesi. Den skal være preken, vitnesbyrd og bønn. Den skal løfte vår sjel opp til Gud. Og med hensyn til det som mange ikke kan gå med på eller forstå av innholdet, så skal Guds Ånd lære oss det og gi oss kraft til å følge det. Han sier til slutt at den lutherske salmeboken må få en stor plass i det gassiske folk. Den skal både danne og oppdra folket. Derfor må vi verne om den og ikke la oss skremme av det som kan være vanskelig å lære i den. Det er like stor plikt å verne om vår lutherske salmebok som det er å verne om vår trosbekjennelse. Disse Rakotonjanaharys ord skal vi ha i mente når det snart skal bli sammenslåing av de to protestantiske salmebøkene. Ta vare på den fagre skatt som er deg overgitt!

Per Lønning har en lang artikkel om menighetssang i «Kristen sang og musikk», og han avslutter den slik: «En virkelig menighets-

sang kan ikke skapes eller opprettholdes uten en målbevisst innsats. I enhver menighet er det nødvendig med regelmessig orientering og øving med sikte på å styrke såvel kjærligheten til som kunnskapen om kirkens rike sangarv. Det er faktisk forbausende hvilket arvegull vi har råd til å la ligge ubenyttet på kistebunnen.»

Så la oss da ta vare på den fagre skatt, ikke ved å gjemme den på kistebunnen, men ved å ta den fram og bruke den til velsignelse både for oss selv og for den kirke vi er kalt til å tjene her ute.